

Č. 15/2000

Jednorázový nebo trvalý příkaz k zúčtování (příkaz k úhradě, příkaz k inkasu) je bezhotovostním platebním prostředkem ve smyslu § 143 trestního zákona.

Vrchní státní zastupitelství v Olomouci požádalo Nejvyšší státní zastupitelství o vydání výkladového stanoviska k pojmu „bezhotovostní platební prostředek“ ve smyslu § 143 tr. zák., a to ve vztahu k „příkazu k úhradě“, s odůvodněním, že v praxi se vyskytly rozdílné názory při posuzování tohoto příkazu k zúčtování a v důsledku toho došlo ke sporu o příslušnost mezi okresním a krajským státním zastupitelstvím (kvalifikace podle § 140 odst. 2 ve smyslu § 143 tr. zák. proti § 250 odst. 1, 3 písm. b) tr. zák.).

Novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 253/1997 Sb., který nabyl účinnosti 1. 1. 1998, byla rozšířena ochrana podle § 140 až 142 tr. zák. též na tuzemské a cizozemské bezhotovostní platební prostředky. Před účinností této novely byly ve smyslu § 143 tr. zák. chráněny vedle cizozemských peněz pouze tuzemské a cizozemské cenné papíry hromadně vydané, které zněly na majitele nebo byly rubopisem převoditelné; a šeky. Lze důvodně dovodit, že smyslem schválené novely bylo výrazné rozšíření předmětné ochrany na další bezhotovostní platební prostředky. Pro tento závěr svědčí mimo jiné skutečnost, že oproti vládnímu návrhu novely trestního zákona nebylo do novely zařazeno původní znění omezující trestněprávní ochranu na „veřejně obchodovatelné“ tuzemské a cizozemské cenné papíry. Lze konstatovat, že text zákona je nyní v rozporu s důvodovou zprávou zpracovanou k původnímu vládnímu návrhu novely, která hovoří pouze o veřejně obchodovatelných cenných papírech, což však nic nemění na tom, že je třeba postupovat dle současného znění ustanovení § 143 tr. zák.

Je nesporné, že převažující objem plateb v každé rozvinuté ekonomice se uskutečňuje nikoli fyzickým předáváním hotovostního oběživa, ale prostřednictvím bezhotovostního platebního styku mezi účty u bank. Bezhotovostní platební styk se uskutečňuje prostřednictvím platebních karet, šeků a jiných platebních instrumentů tohoto druhu, ale zejména prostřednictvím prostých bankovních převodů. Tyto bezhotovostní platby prostým převodem peněžních prostředků z účtu na účet se provádějí na základě jednorázových nebo trvalých příkazů k zúčtování (ve formě příkazů k úhradě nebo příkazů k inkasu).

Podle § 38 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů, je Česká národní banka oprávněna stanovit způsob provádění platebního styku mezi bankami a zúčtování na účtech u bank a dále způsob používání platebních prostředků bankami v platebním styku. Na základě tohoto oprávnění Česká národní banka vydala 7. 6. 1994 „Všeobecné obchodní podmínky, kterými se stanoví zásady vedení účtů klientů u bank a provádění platebního styku a zúčtování na těchto účtech“ (Úřední sdělení č. 31/1994 uveřejněné v č. 22/1994 Věstníku České národní banky). Tento dokument tvoří určitý oborový standard v českém bankovníctví, dle kterého v zásadě banky postupují a mnohdy jeho text plně nebo částečně převezmou do obchodních podmínek vlastních, případně se na něj odvolají v textu smluv uzavíraných s klienty jako na všeobecné podmínky ve smyslu § 273 odst. 1 obchodního zákoníku.

Předmětem úpravy ve „Všeobecných obchodních podmínkách bank“ jsou rovněž náležitosti příkazu k zúčtování, přičemž čl. 6 písm. a) těchto podmínek

jednoznačně uvádí jednorázový nebo trvalý příkaz k zúčtování jako jeden z platebních prostředků, jehož prostřednictvím klient provádí bezhotovostní platby.

I když se nejedná o obecně závaznou úpravu, jsou citované obchodní podmínky bank respektovány jako standard všemi českými bankami. Za situace, kdy neexistuje obecně závazný předpis, který by povahu příkazu k zúčtování stanovil, lze z těchto podmínek, pokud jde o posouzení povahy příkazu k zúčtování (ať již ve formě příkazu k úhradě nebo příkazu k inkasu), vycházet.

Stanovisko, že příkaz k zúčtování není platebním prostředkem k bezhotovostnímu platebnímu styku, by bylo v rozporu nejen s uvedenými obchodními podmínkami bank, ale i se skutečnou povahou a účelem, ke kterému tento příkaz slouží. Na základě oprávněnou osobou řádně vyhotoveného příkazu k zúčtování je uskutečněn bezhotovostní převod platby mezi účty u bank, zcela shodně jako na základě šeku k zúčtování či bankovní platební karty, což jsou nesporně další platební prostředky bezhotovostního platebního styku.

Pro úplnost je nutno ještě konstatovat, že příkaz k úhradě není uveden mezi platebními prostředky specifikovanými v § 1 odst. 3 písm. d) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů. Ani z této skutečnosti však nelze dovodit, že příkaz k zúčtování není bezhotovostním platebním prostředkem. V citovaném ustanovení zákona o bankách jsou uvedeny pouze příklady platebních prostředků („např. platební karty, cestovní šeky“), ale především je rozhodující to, že se jedná o ustanovení upravující oprávnění banky vydávat platební prostředky, takže uvedení příkazů k zúčtování mezi těmito platebními prostředky nepřichází v úvahu, neboť banka sama nevydává příkazy k zúčtování, klient banky tyto vyhotovuje na předepsaných tiskopisech. Česká národní banka pouze ve shora citovaných obchodních podmínkách stanovila náležitosti příkazu k zúčtování, který je předáván klientem bance k realizaci.

Je-li tedy příkaz k zúčtování bezhotovostním platebním prostředkem, je třeba dospět k závěru, že je mu ve smyslu § 143 tr. zák. poskytována ochrana podle § 140 až 142 tr. zák., neboť ustanovení § 143 tr. zák. žádné omezení ve vztahu k bezhotovostním platebním prostředkům neobsahuje.¹

¹ Závěr, že ochrana podle § 143 tr. zák. je poskytována též jednorázovým i trvalým příkazům k zúčtování, je podporována i tím, co je uvedeno v publikaci P. Šámala, F. Púryho, S. Rizmana: *Trestní zákon. Komentář*. C. H. Beck, 3. vydání, Praha 1998, str. 696 - 715. V této souvislosti je třeba odmítnout názory, které vycházejí z toho, že i když novelou č. 253/1997 Sb. došlo k rozšíření okruhu chráněných platebních a obdobných prostředků, nebylo záměrem zákonodárce rozšiřovat tuto ochranu též na prostředky, které nemají jistou kvalifikovanou podobu. Pak by se zvýšená ochrana ve smyslu § 143 tr. zák. vztahovala pouze na ty platební a obdobné prostředky, jež se vyznačují určitými ochrannými prvky podstatně znesnadňujícími padělání a záměnu (např. druh papíru, sériová čísla, průsvitky, jemné a složité grafické struktury, volba a kombinace barev, někdy i plastické prvky s tzv. „překlopným efektem“, apod.), kontrolovaná procedura zhotovení (povolení k vydávání, kontrola a evidence, popř. limity počtu vydaných prostředků), přičemž zmíněná kvalifikovaná podoba navenek zajišťuje vyšší stupeň garance jejich pravosti. I když tento právní názor vychází ze závěru, že pokud se zvýšená ochrana poskytovaná ustanovením § 143 tr. zák. odvíjí od zájmů chráněných ustanoveními § 140 až § 142 tr. zák., musí jít o instrumenty, které plní obdobné funkce jako peníze a musí být tedy souměřitelné s penězi (zvýšenou ochranu by bylo možno poskytnout jen akciím, dluhopisům, podílovým listům, šekům, nikoli však např. směnkám, běžným příkazům k úhradě či inkasu, které lze bez větších technických obtíží kopírovat, neboť se jedná jen o formuláře, jejichž podoba není prostředkem garance jejich pravosti), tento právní názor zjevně odporuje výslovnému znění ustanovení § 143 tr. zák., jehož smyslem je právě poskytnutí podstatně zpřísněné ochrany i těm bezhotovostním platebním prostředkům, které se nevyznačují výše uvedenými kvalifikovanými znaky. Pokud by byl tento právní názor (vyslovený např. v rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 3. 2000 sp. zn. 4 To 3/2000) akceptován, znamenalo by to nedůvodné zúžení rozsahu této ochrany i

nad rámec původního záměru vládního návrhu zákona a současně nerespektování smyslu změny provedené při projednání v Poslanecké sněmovně.